

TANULMÁNYOK

AZ IMÁDSÁG PROBLÉMÁI

1. A vallásos kultusz lelki gyökere: keresni és megtalálni Istent, érezni és tudni, hogy közel van, és szeret minket. Ez az istentisztelet kezdete és célja, méltó formája pedig Jézus szerint *Istennek lélekben és igazságban való imádása* (Jn 4, 24).

Az imádság a vallás lényegének és különböző formáinak hű tükre. Benne megtalálható a jelenvaló, személyes, a lelket megragadó Isten tudata, kitől mint Teremtőtől függünk, kit dicsérni, kérni és magasztalni kell, mint atyát a gyermeke. Az imádságban a lélek Istenhez fordul, akit tisztel, mint teremtőjét, szeret, mint Atyját, akiben határtalan bizalma van, mint a gyermeknek szüleiben, akinek akaratát törekszik cselekedni, mert úgy érzi, hogy csak ezen az úton tudja munkálni Istenországát a földön.

2. A vallásos ember keresi és igényli az olyan lelkiállapotot, melyben közvetlen lelki kapcsolatot tud teremteni Istennel. Ilyen lelkiállapotok:

a) Az egyszerű rá gondolás Istenre.

b) A meditálás, illetve útkeresés Isten mind teljesebb megismeréséhez.

c) Az egyéni imádság, bárhol történjék is: otthon, a „bezárt szobában“; kint a szabadban, a csillagos vagy napfényes ég alatt; a munka kezdésekor vagy végzésekor, vagy közben; a szerencse vagy szerencsétlenség pillanatában; a templomi istentiszteleten és a különböző vallásos szertartásokon. Az egyéni imának számtalan lehetősége és helye van a vallásos ember életében.

d) A közös ima, melynek helye elsősorban a templom, vagy az otthon.

3. A felsorolt lelkiállapot-formák közül az egyéni és közös imával kívánok foglalkozni.

a) Az egyéni ima. Jézus, az apostolok, az őskeresztények és a hagyomány inkább mind az egyéni imáról beszélnek. Jézus azt tanítja: „Te pedig amikor imádkozol, menj be a te belső szobádba és ajtódat bezárva, imádkozzál a te Atyáddhoz“ (Mt 6, 6).

A Lukács evangélium írója ezt jegyzi fel: „És lőn azokban a napokban (Jézus), kiméne a hegyre imádkozni és az éjszakát az Istenhez való imádkozásban tölté el.“ (6, 12.) Nincs sehol említés téve arról, hogy Jézus a tanítványaival együtt imádkozott volna, hogy együtt gyakorolták volna a közös imát. Jézus, az evangéliumi tudósítások szerint, magánosan sze-

retett imádkozni. „És mindjárt kényszeríté Jézus az ő tanítványait, hogy szálljanak a hajóba és menjenek át előre a túlsó partra, míg ő elbocsájtja a sokaságot. És amint elbocsátá a sokaságot, felméne a hegyre, magánosan imádkozni. Mikor pedig beestveledék, egyedül vala ott“ (Mt 14, 22—23). A Getsemáné kertjében is egyedül imádkozott: „És menének ama helyre, amelynek Getsemáné a neve; és monda az ő tanítványainak: üljetelek le itt, amíg imádkozom“ (Mk 14, 32).

Nyilvánvaló, hogy az Istennel való közvetlen együttlét annál a hívőnél, akinek lelkét nehéz kérdések, megsejtett veszedelmek zavarják, egyedüllétet, magánosságot igényel. A nyilvánosság zavarná, vagy legalábbis akadályozná a teljes elmélyülést az Istennel való lelki kapcsolatban s gátolná az ebből a kapcsolatból folyó megnyugvást és erőt, ami pedig feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az előtte álló problémákkal bátran szembenézzon és helytálljon.

Nyilvánvaló az egyéni imának nagy fontossága a vallásos ember számára, mert a Teremtővel való lelki kapcsolat megélése nem csupán megnyugvást idéz elő — ami pedig már önmagában is nagyjelentőségű, s amire oly gyakran van nagy szükségünk —, hanem ösztönzője és forrása mindannak, ami igaz, jó és fennkölt, ami magasrendű, ami emberséges, humánus. A Teremtővel való benső lelki kapcsolatban Isten önmaga felé, a magasrendűség szellemvilágába vonza a hívő embert, aki ihletetten és boldogan halad ezen az úton a tökéletesség felé. Aki ezt megismerte, az teljes szívvel és értelemmel tudja magáévá tenni a zoltáríró kérését: „Mutasd meg nékem a te utadat, hogy járhassak a te igazságodban és teljes szívvel féljem nevedet“ (86, 11).

Az egyéni ima időtartamára és formájára nézve nem lehet szabályokat felállítani. Sőt még tartalmára, tárgyára sem. Az ima terjedelme: hosszú, vagy rövid, valamint a tárgy, nagyon relatív fogalmak. A magánima tartalmát és formáját kinek-kinek a saját lelkialkata és lelkiállapota határozza meg. Az ima lehet csupán egy szó is, egyetlen mondat, egyetlen kérés, egyetlen hálaadás. Lehet az Úri imádság csupán. Munka előtt a hívő lélek így imádkozik: „Istenem, segíts meg!“ Csupán három szó, de erővel tölti el egész lényét. Értelmetlen volna számára ilyen alkalomra akárcsak egy pár soros imát is előírni. Ez a három szó, mely lelkéből fakadt, elegendő. Ebben minden benne van. Munka után ezt mondja: „Hála Istennek, elvégeztem.“ S ez is elégséges. Ez is ima, és szép, igaz ima. Mert a lelke mélyéből, őszintén s magától jön. Ki mondhatná meg, hogy milyen hosszú kell hogy legyen a szeretteinkért mondandó ima? Senki! Ebben a tekintetben egyedül a lelkünk az illetékes. És ki mondhatná meg, hogy mi legyen az imádságunk tartalma?, senki, mert ez a lelkiállapotunk privilégiuma! Tarthat egy egyéni ima, egy imádkozó lelkiállapot órák hosszat is, a tárgya pedig lehet bármi, ami az ő problémája. Hangsúlyoznunk kell, hogy a magánimának sem formai, sem tartalmi szempontból nem lehetnek előre megállapított általános kötöttségei. Az imának a meghatározója minden vonatkozásban és minden esetben maga a lelkialkat és a lelkiállapot, amely az imádságot igényli.

A vallásos embernek természetes szükséglete az imádkozás, még akkor is, ha semmi kérése, különösebb problémája nincs. Az ima vele jár az ő életével, és különösképpen az istenfiúsági kötelezettségével. A vallásos

ember számára abszolút szükségesség az ő Istenével való tudatos lelki kapcsolat létesítése. A legalkalmasabb idő erre a lelki kapcsolatra az este, a pihenés ideje. Ilyenkor számbavesszük napi munkánkat, magatartásunkat, hálát adunk, bűnbánatba mélyülünk, megbocsátunk, ígéretet teszünk a megjavulásra, erőért imádkozunk, tiszteletadással adózunk Istennek. Természetesen napközben is egy-egy villanásnyi gondolat, amely Teremtőnk felé száll, elég ahhoz, hogy egész lényünkben az Istennel való kapcsolatunk szükségének tudatát ébren tartsa és emlékeztessen — ha feledtük volna —, hogy a mi hivatásunk és egyben boldogulásunk feltétele is: a szüntelen tökéletesedés az igaz emberség és a magasrendű emberség felé.

b) A közös ima. Nélkülözhetetlen eleme az istentiszteletnek. A közös ima elsősorban a gyülekezet imádsága, de ugyanakkor az egyénnek is az imája a közösségben. Az egyén ugyanis benne kell hogy éljen a közösségben, amelybe beintegrálódott, amelynek szerves tagja s amelyben, mint az emberi testben a sejtek, egy egységet alkot. A közös ima ennek az egységnek, ennek a gyülekezetnek az imája.

A közös ima különleges szerepéből kifolyólag együttes imádkozást jelent. Együttes imádkozás kell hogy legyen formájában és tartalmában is. A hívő ugyanis imádkozhatik az Istenhez csak az ő „bezárt szobájában“. Ezt megteheti, s kell is tennie, mert ez az ő egyéni életségüké. De nemcsak egyén, hanem közösségi tag is. Az Istennek nyilván nem kedves a közösségbe bele nem integrálódó ember. A hívőnek szervesen bele kell kapcsolódnia, úgyszólván belefornia a közösségbe, Isten gyülekezetének közösségébe. A vallásos ember nemcsak mint egyén megy a templomba és vesz részt az istentiszteleten, hanem mint Isten gyülekezetéhez tartozó s abból elmaradhatatlan tag is. A templomban pedig együttesen is imádkozik, azaz együttesen is kell imádkoznia. Sajnos a gyülekezet igen sok esetben néma, csak hallgat. Minden istentiszteleti aktivitása abban áll, hogy a templomba jön, meghallgatja a lelkész imáját és beszédét. Ebből a hallgatásból és szótlanágból csak a gyülekezeti ének emeli fel a híveket az istentiszteleti aktivitás szintjére. Ebben a tekintetben sok kérdés vetődik fel, s komoly tennivalók várnak megoldásra.

4. Az utóbbi időkben mind erőteljesebben bontakozik ki egy olyan törekvés, hogy a gyülekezeti ima mellett helyet találjon az istentiszteletben az egyéni ima is az ún. „csendes ima“ formájában. Ez annál is inkább ésszerű, helyes kíváncsi, mert nyilvánvaló, hogy a gyülekezeti imába nem lehet belevenni kinek-kinek a magával hozott egyéni, Isten elé járulni óhajtó imáját; viszont természetes, hogy ez az imádságos óhaj helyet szeretne kapni az istentisztelet folyamatában. Ez a kíváncsi pedig lélektanilag az „imádság házára“ való vonatkozásában teljes mértékben jogos. Nincs lehetőség semmi ellenvetésre sem. A megoldásra pedig alkalmasnak mutatkozik az a „csendes ima“ forma, amely használatban van pl. a kolozsvári templomi istentiszteletben. Ezzel a kérdéssel is foglalkozni kell és keresni kell a legmegfelelőbb formát.

5. Tegyük fel őszintén a kérdést: mi hatása, haszna van annak, hogy a vallásos ember imádkozik? Miért kell foglalkoznunk az imádság problémáival?

Ez egy sokat vitatott kérdés. Jézus azt tanítja: „kérjétek és adatik néktek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyitattik néktek, mert aki kér, mind kap; és aki keres, talál; és a zörgetőknek megnyitattik“ (Mt 7, 7–8). „Amit könyörgésetekben kérték, higgyétek, hogy mindazt megnyeritek és meglészen nektek“ (Mk 11, 24). Jézus nyilván hitt abban, hogy Isten a kérést teljesíti. De ne feledjük azonban, azt is mondotta: „Legyen meg a te akaratod.“

Az imádság értékét nem a kérések szószerinti teljesülése szempontjából kell megítélni, hanem elsősorban a lelki hatásnak a szempontjából, mely betölti a vallásos embert az imádság áhítatában és után, az imádság gyakorlása rendjén, kéréseinek Isten elébe vitele alkalmával. A kérésnek már csak az elmondása is magával hoz bizonyos nyugtalanság előzi meg. Ez a nyugtalanság pedig eltűnik, vagy legalábbis enyhül még akkor is, ha a kérés nem teljesül. A kérés nyomában a tapasztalat szerint mindenképpen az Isten akaratában való megnyugvás jár. A kérés szinte annyi, mint a sírás, a könnyhullatás. Ilyen értelemben nevezte Jézus boldogoknak azokat, akik sírnak, akiknek szívéből fel tudnak törni a kérések, mert megvigasztaltatnak. A kérő imádság lelki hatása mindig hoz valamilyen teljesülést, ha nem is közvetlen formában, hanem valamilyen közvetett síkon.

Az imádság egyébként tiszteletadás is Istennek. Felteheti valaki a kérdést: mi haszna, értéke ennek a tiszteletadásnak, s hol és kinél? A tiszteletadásnak az értékét nem lehet haszonnal mérni. Ennek nem haszna, hanem értéke van. S ez az érték ott bontakozik ki a lelki akaratban, a jó érzésben, a megnyugzásban, a humánus magatartásban, a szeretetnek egyik a másikára való sugárzásában, a kibeszélhetetlen szép, fennkölt állapotban. Ugyanígy vagyunk az Isten iránti tiszteletadással is. Az imádkozás nyomában az ember lelki alkatában csodálatos átalakulások bontakoznak ki. Soha sincs távolabb az embertől a kísértés, mint az imádkozás áhítatában és után. Az imádkozás alatt a vallásos ember nem tud bünt elkövetni.

Az imádság olyan lelkiállapotot teremt bennünk, melytől valósággal kigyúl a lélek s e fénytől melegség, szépség és fennkölt érzések áradnak szét lelkünkben.

Mi tehát az imádkozás célja? Az Istennel való lelki kapcsolat létesítése. S miért? Mert a Teremtő közvetlen közelében s hatására humánnummá lesz, vagy legalábbis a humánnummá válás útjára lép a vallásos ember.

Az egyik tanítvány azt kérte Jézustól: „Uram, taníts minket imádkozni“ (Lk 11, 1). A tanítvány látva Jézus fennkölt nyugalmát, látva benne valami általa megmagyarázhatatlan magasrendűséget, úgy érezte, hogy ez nála az imádság műve... de akkor ő nem tud így imádkozni. És sok lelkész hasonlóképpen nem tud így imádkozni. Sok szépen hangzó szót mond ugyan a szószéken, de imája nem teljes, mert a maga egyéni életében nem szokott imádkozni s így imádsága csak a jól-rosszul betanult formáság, nem teljes értékű imádkozás. Az imádkozásnak ugyanis

nemcsak a templom a helye, hanem a te „bezárt szobád“ is. Ez azt jelenti, hogy a közös és a magán ima együttesen adják a teljességet. Mi a bizonyítéka annak, hogy a tanítvány nem tud imádkozni? Az, hogy nem érzi az imádság átformáló hatását, erejét, vagy ha érzett is valamit abból, az csak hangulat, amely egy kis idő múltán elszállt, eltűnt. Kézzelfogható bizonyítéka annak, hogy nem tud imádkozni, az, ha nincs életében semmi fejlődés. Ha öreg korában is ugyanannyi vagy talán még több gyarlóság van benne, mint volt fiatal korában. Ha nem változott a magasrendűség, a humanitás irányában sem. A teljes imádságnak ugyanis az a hatása, hogy megváltoztatja a vallásos embert.

Mikor teljes az ima? Akkor, ha a közös imával együttjár az egyéni ima is. Ha a magán ima benne van a vallásos ember életrendjében a hétköznapiakban is, a hétköznapiok küzdelmei között. Ebben a teljes imában nem csupán a tiszteletadás, magasztalás, kérés, bűnbocsánat, megbocsátás, Isten akaratában való megnyugvás, szeretet szerepelnek, hanem az erkölcsi rend törvényeinek a mértéke alá való állás, önmérlegelés, önbírálat, önmaga tetteinek a számbavétele, megállapítása annak, hogy mi volt jó, mi volt rossz, s komoly elhatározás a megismert gyarlóságok leküzdésére, teljes kiküszöbölésére, az erények elsajátítására stb. Ha a vasárnapi közös imához nem társul a hétköznapi egyéni ima is, az imádság nem lehet teljes, s nem lesz élet- és jellemformáló ereje. Mert élet- és jellemformáló ereje csak az egymásbakapcsolódó közös — templomi és egyéni — otthoni — imának lehet és van. Aki naponta így imádkozik, annak nap nap után finomul lelkialkata, halad a tökéletesség felé, ezen az úton pedig az istenfiúság, a humánus valóság, ami az emberi eszményünk. Sokszor el kell mondanunk: taníts meg minket, oh Uram imádkozni.

ROSTÁS DÉNES

MIT VÁR A GYÜLEKEZET A LELKÉSZTŐL

Huszonkét évi lelkési szolgálat tapasztalatai alapján próbálok feleletet adni az unitárius lelkészképzés egyik nagy kérdésére: mit vár a gyülekezet a lelkésztől.

1. Gyors és mélyreható változások korát éljük. Szinte megbabonáz, amit a tudomány, a technika, a művelődés terén elért az ember. A gyülekezet *ebben a korban él*. Mi a gyülekezet? Valláserkölcsi közösség, mely egy meghatározott helyen élő unitáriusokból tevődik össze. A gyülekezet hittelvíleg összeillő lelki közösséget fejez ki, melyben a tagok hit és cselekedet által válnak Istenországunk munkásaivá.

A gyülekezet valláserkölcsi életének irányítója a lelkész, aki „primus inter pares“. Ő elől jár az istenszeretben, az emberszeretet és áldozatkészség területén; ő a gyülekezet példamutatója.

A gyülekezet és a lelkész között közvetlen munkatársi viszony épül ki. Ennek a viszonynak megvannak az írott és íratlan törvényei, szabályai, melyeknek teljesítése eredményezi a fejlődő és mélyülő gyülekezeti életet.

2. A múlt és jelen kiváló szellemei megnyilatkozásainak tükrében próbáljunk feleletet adni arra a kérdésre, hogy *milyen ember legyen a lelkész*.

Channing E. Vilmos unitárius teológus a lelkésztől azt kívánja, hogy legyen a „szeretet embere“, Irwin Shaw „Oroszlánkölykök“ című művének öreg papját rokonszenves vonások jellemzik: „A pap hangjából hiányzott a hivatásos szenvedély és buzdítás, ez a hang csak az imént támadt, friss gondolatokkal szólt az Istenhez és a gyülekezethez, s nem visszhangozta mások áhítatát, nem kísértettek benne régvolt istentiszteletek, ismerős szentbeszéd emlékei; az igaz, mélyről jövő hit hangja volt.“ Albert Maltz regényében, a „Tüzes nyíl“-ban így vall az egyik szereplő papról: „Én megéreztem rajtad, hogy igazi pap vagy. Te nem bántasz senkit.“ Jókai Mór „Egy az Isten“-ében megkapó jellemzést ad az unitárius lelkésztől: „Olyan egyszerű ember ő is, mint a többi. Amit beszél, az nem szól felfelé az angyaloknak, csak lefelé az embereknek. Mikor megáld, nincs nála se pásztorbot, se halászgyűrű, olyan szegény ő is, mint amilyen szegények azok, akiket áldásával elbocsátott.“ Móricz Zsigmond Matolcsija a „Fáklya“-ban így jellemzi önmagát: „Én nem vagyok pap, ahogy előírták, milyen legyen a pap. Én ember vagyok, ahogy jön . . . Pap